

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.298



Dimarts, 4 d'octubre del 2016

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ▶ El valencià de sempre: en acabant
- 2 Joan F. Mira ▶ Cremar l'Acadèmia?
- 3 Teresa Tort ▶ Remostrons
- 4 Manuel Cuyàs ▶ Fer toris
- 5 Vicenç Villatoro ▶ Les llengües obligades
- 6 Joana Bonet ▶ Paraules embuatades
- 7 Antoni Lluïl Martí ▶ Incisions i altres mots tallants
- 8 Històries del català ▶ Zohra: "Parlar en castellà per educació és un mal vici"
- 9 Joan-Lluís Lluís ▶ Arbre, casa, terra o la potència dels mots
- 10 Ignacio Martín Blanco ▶ Per un debat racional sobre la immersió
- 11 Griselda Oliver i Alabau ▶ Josep Ferrer: "La figura de Coromines és irrepètible"
- 12 Reminiscències ▶ Una llengua de rics i de pobres, per Josep Piera
- 13 Enllaços i convocatòries

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana.

Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: en acabant

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 261

en acabant

Més tard.

- 1) *Tu primer aprova tot el curs i en acabant ja vorem si et compra la moto.*
- 2) *Jo tots el dies en acabant de dinar em gite una horeta.*

En la rondalla “La mare dels peixos” d’Enric Valor podem llegir:

Porten els caps, el manescal els obre les boques amb un aixol, i, aleshores, el duc i tots els cortesans veuen que, efectivament, els falten les set llengües. Jaumet obre la bossa de cuir, el manescal en trau les llengües a la vista de tothom i, en acabant, les hi torna a alçar.

Josep Lozano, en la seua novel·la *Ribera*, escriu:

En acabant, com vam poder i saber, intentàrem vestir-lo decentment entre les tres, encara que la tia Dolores, la pobra dona, és un tros de vella i no ens era de molta ajuda. Estava més ert que un fus.

El fragment següent és del llibre *Matèria de Bretanya* de Carmelina Sánchez-Cutillas:

Fins que de sobte un matí el pregoner feia un altre ban important i la gent s’oblidava de tot, perquè els records són així; primer et semblen tan a prop que pots tocar-los amb les mans, i en acabant van fent-se petits petits fins que els oblidés, igual que passava amb les naus que creuaven la badia, grans i potents, i a poc a poc s’empetitien i en arribar a la punta de l’Albir ja les havies oblidades.

En valencià també es diu: després

La llengua estàndard sol emprar: després, acabat, en acabat, tot seguit

En castellà es diu: *después, luego*

“La mare dels peixos” forma part del volum 1 de les [Rondalles valencianes](#) d’Enric Valor (Picanya: Edicions del Bullent, 1999). La tercera edició de la novel·la [Ribera](#), de Josep Lozano, l’ha publicada Bromera a la col·lecció “Els nostres autors” (2010). *Matèria de Bretanya*, de Carmelina Sánchez Cutillas (1976), ha estat [recentment reeditada](#) per Tres i Quatre.

2 Cremar l'Acadèmia?

Joan F. Mira

El Temps, núm. 1.676, 26/07/2016

<http://www.joanfmira.info/articles/index.php?id=773>

Tal com vostès poden haver llegit als diaris, un servidor, en un acte passablement solemne al Palau de la Generalitat, va ingressar fa alguns dies en l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, juntament amb uns altres sis membres nous. I entre ells, dos que eren ja, com jo mateix, membres de l'Institut d'Estudis Catalans: al qual Institut el president de l'AVL, en el seu parlament formal, va al·ludir directament, afirmant que ja són hores de deixar d'ignorar-se o de viure d'esquena, etc. No sé si preveient funestes traïcions futures com aquesta, o amb el cervell alterat per les traïcions imperdonables que la mateixa Acadèmia pareix que ja havia perpetrat, un exemplar líder democràtic valencià, Juan García Sentandreu, fa pocs anys, en un discurs a la seu del GAV [Grup d'Acció Valencianista] (entitat igualment exemplar en la persecució de traïdors catalanistes), va proposar directament als assistents l'incendi, socarrament o incineració de l'AVL, no sé si només del local o també dels membres de la institució. "Els valencianistes", afirmava, "o destruïm l'Acadèmia Valenciana de la Llengua o tenim la batalla perduda. Podem cantar, ballar, fer Jocs Florals, muixerangues, el que vulgueu". No concretava si "el que vulgueu" incloïa també la guerrilla urbana i altres activitats pròpies de l'entitat cívica que l'acollia. I continuava: "Però, o anem a Sant Miquel dels Reis i li peguem foc, políticament, a tota eixa gentussa de l'AVL, o no farem res". Calar foc políticament, no sé si era una bella troballa poètica del llenguatge ideològic, o un eufemisme a penes dissimulat. Perquè afegeix: "O la tornem a convertir en presó [el monestir de Sant Miquel, en aquest camp, té una història gloriosa] i que no isquen d'allí, políticament, o no farem res... I el catalanisme guanyarà la partida, i farà desaparèixer els valencians com a poble diferenciat amb una identitat i una llengua diferent a la del poble català". Les frases del líder són traduccions meues de la crònica, i el cronista afegia que, en escoltar això, algunes veus de l'auditori no es van poder contindre: "Políticament, no: li peguem foc de veritat!". Noble propòsit. Però abans de passar a l'acció, degueren pensar que calar foc a un vell edifici de pedra massissa podia ser un esforç excessiu.

I com que fa poques setmanes una pacífica entitat –Centre de Cultura Valenciana des del 1915, reial, o real, acadèmia des del 1991–, va ser també objecte, si no d'amenaçes d'incendi almenys d'atacs verbals feroços per una sim-

ple possibilitat insinuada d'acceptar l'autoritat normativa de l'AVL, vaig fer un colp d'ull a la pàgina web de la RACV, a títol informatiu. En la qual pàgina, sempre amb la seua "normativa" peculiar, es troba aquesta mostra lírica d'un esperit impalpable que no sé com definir; potser entre ideologia, visió del món, estètica, actitud vital, expressades en un himne: "Glòria, REAL ACADÈMIA / de CULTURA, de pau i d'amor, / VALENCIANA de Pàtria i ensenya / per la Llengua que marca l'honor. / En este vell reyalme / que la mar acarona / sonen les veus preclares / de vera germanor, / i encarant cada dia / al sol que ho allumena / nos va quallant collites / que són un ver primor. / Fa bella simfonia / la joventut en marcha / en esclat d'alegria / traçant-nos bon futur. / Remor de vella història / present que no descansa / la ben certa memòria / d'anhel renovador. / Glòria, REAL ACADÈMIA / de CULTURA, de pau i d'amor / etc. etc. / Glòria Real Acadèmia GLÒRIA... GLÒRIA". La versió castellana manté el mateix to i caràcter, no cal dir-ho, amb versos com "*hermanando el fervor*", "*que son digno primor*", o "*Es bella sinfonia / la juventud en marcha / desbordando alegria / futura en su perfil*".

Si consulten la pàgina web de la RACV, podran llegir els versos il·luminadors que he transcrit, i escoltar, a més a més, la interpretació musical de l'himne. No responc dels efectes possibles sobre la sensibilitat de l'oient eventual. Afegint, per remat, que lletra i música no són del segle XIX, del temps de la fundació del Rat Penat o dels primers Jocs Florals de València, sinó que l'acadèmia reial, tal com informa la mateixa font, "estrenà el seu Himne en l'Acte Central del seu I Centenari, celebrat el 20 de giner de 2015 en el Saló Columnari de la Llonja de València". Amén. Vostès mateixos.

3 Remostrons

Teresa Tort

Blog *Agafada al vol. Som les paraules que diem*, 10/07/2016

<http://blocs.mesvilaweb.cat/ttort/?p=269148>

Ideal i possible difícilment convergeixen sobre el terreny de joc. La millor manera de fer les coses sovint no coincideix amb les possibilitats reals d'abordar una tasca de gran envergadura. El drama, de fet, arriba quan constatem que no podem triar. Aleshores, només queda aferrar-se al repte de buscar l'excel·lència en tot allò que es duga a la pràctica.

El nostre àmbit lingüístic, administrativament fragmentat, presenta a hores d'ara una fesomia molt desigual en termes de vitalitat lingüística; producte d'accions de planificació a favor del català o bé d'accions de planificació contrària a la seua presència pública en una part important del territori durant un període de temps dilatat. Som aquí. Ens agrada o no.

Aquesta constatació ha estat subjacent tant en les [III Jornades sobre 'La recerca sociolingüística en l'àmbit de la llengua catalana'](#) organitzades pel CRUS-CAT com en la [IV Jornada sobre 'Llengua i societat'](#) organitzada per la DGPL, a les quals he tingut la sort d'assistir.

L'**ideal** per a una llengua mitjana com la nostra seria mantenir un vincle constant entre tots els actors de l'àmbit lingüístic que puguen incidir en el seu retorn a l'estatus de llengua [societària](#), com diria F. Xavier Vila. I, malgrat que en aquest sentit acabem de tancar un període nefast, en aquests moments sembla **possible** el retorn d'un esperit de cooperació i confiança mútua que ens podria rescabalar, en part, d'alguns sinistres acumulats fins ara.

Desviem-nos un moment del tema. Ahir vaig trobar una bossa de pa florit a l'armari de la cuina. Em vaig exclamar perquè "Sempre queden **remostrons** que no els llança ningú!". I aquesta paraula se'm va quedar en suspensió. L'he buscat i l'he trobat al [DCVB](#) i també al [DNV](#), però no apareix a l'[Optimot](#) ni al [DIEC2](#). La paraula **remostró** serveix per designar un residu, cosa sobrera i poc aprofitable.

Aquí em servirà, en canvi, per posar un altre exemple pràctic del que Gabriel Bibiloni anomena "la **transdialectalització lexical**, és a dir, que les paraules d'una varietat lingüística puguin enriquir el patrimoni lexical de qualsevol parlant de la llengua catalana" (1).

La cooperació per construir una llengua més forta té molts fronts actius. S'ha de fer des del dalt i des de baix. Amb grans apostes i amb petits gestos. Tot suma. La simbologia de les paraules també. Si no teniu manera de referir-vos a allò que queda abandonat per la nevera i que acabeu llançant a la brossa, ara ja li podeu posar aquesta etiqueta.

La reverberació de més i més paraules compartides algun dia provocarà un eco constant.

(1) Gabriel Bibiloni. [Sobre l'estàndard composicional](#). Dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Mallorca* (18 i 19 d'octubre de 1996).

4 Fer toris

Manuel Cuyàs

Enamorats de l'Audrey Hepburn. Notes de cada dia (Barcelona: Proa, 2015). Publicat originalment a [El Punt Avui](#), 27/07/2014



Il·lustració d'Anthony Garner

Un matí en Xavier Galceran va entrar a la redacció d'*El Punt* a Mataró amb aquella cara d'entremaliat que fan els periodistes quan han atrapat una peça. Davant l'institut amb més alumnes de la ciutat s'hi havia instal·lat un bar amb futbolins i altres màquines de jugar que es deia Toris. Vaig participar del seu entusiasme i li vaig reservar un espai al diari, amb foto inclosa. Quan va tenir el text redactat el va passar a correcció, com era preceptiu. El corrector, que era de Girona, s'hi va barallar una estona, va obrir i tancar diccionaris, va fer alguna consulta per telèfon i al final ens va preguntar: «On veieu la gràcia? Què vol dir toris?». Aquell dia vaig saber amb sorpresa que «fer toris» és una expressió exclusiva de Mataró. Vol dir, i ha volgut dir sempre per a nosaltres, saltar-se les classes, esquivar per un dia o unes hores l'obligació d'anar a col·legi, «fer campana», en definitiva. A Mataró ningú no diu «fer campana». Tothom fa o ha fet alguna vegada «toris», i aquell bar convidava els alumnes de l'institut, amb tota la desimboltura, a cometre la infracció.

Ni en Fabra ni els minuciosos Coromines i Moll no registren l'expressió. En Ramon Solsona, perseguidor de les etimologies que sembla que no tenen solució, pensa que està vinculada al tèxtil. A les fàbriques també es podia fer toris. Un localisme.

Els lingüistes em sembla que en dirien un idiotisme, però per la connotació ofensiva que té, i perquè a pesar de tot parlem d'ensenyament, ho deixarem córrer.

Passa, però, que a la comarca del Maresme, des de Calella fins a Premià, trobaríem gent de certa edat que també veu natural «fer toris». Parlo dels que quan no hi havia instituts ni escoles de segon grau a cada poble havien vingut a Mataró a estudiar. També en trobaríem de disseminats per Catalunya. Són ex-alumnes dels internats que hi havia hagut a Mataró. En Salvador Puig Antich, que era de Barcelona, va estar dos anys intern als Salesians. Devia saber el significat de «fer toris», si no és que algun cop no en va fer.

Com que cada poble va servit d'establiments escolars i els col·legis que admetien interns han deixat d'oferir el servei, «fer toris» s'ha replegat a Mataró. L'expressió és vivíssima, i no n'hi ha cap altra que la pugui desplaçar. Les lliçons que s'aprenen a escola molts cops s'obliden, però el sistema de saltar-se les queda gravat per sempre.

A RodaMots: [fer campana](#) i expressions sinònimes (fer rodó, fer toris, fer fugina, anar al safrà o fer safrà, fullar, fer pila (o piles), fer fotja...)

5 Les llengües obligades

Vicenç Villatoro

Ara, 19/09/2016

http://www.ara.cat/opinio/setembre-llengues-obligades_0_1653434642.html

La constitució espanyola diu en l'article tercer: *“El castellano es la lengua española oficial del Estado. Todos los españoles tienen el deber de conocerla”*. La fórmula és clara. A partir d'aquí, ¿com és possible que persones i partits que es reclamen partidaris de la Constitució i que no creuen que hagi de ser reformada en aquest article, proclamïn en paral·lel que estan en contra de l'obligatorietat o la imposició legal de qualsevol llengua? Si realment creus que els poders públics no poden obligar a saber una llengua, no pots acceptar aquest article de la Constitució. Si l'acceptes, o ho acceptes per a totes les llengües o estàs dient que l'obligació és legítima per a unes i no per a altres. Fa mandra repetir-ho. Però és que hi tornem a ser. Inés Arrimadas, d'un partit essencialment constitucionalista, deia que les llengües tenen dos enemics, els qui les prohibeixen i els qui les imposen. Sembla una *selfie*. I ara en la campanya basca, el partit socia-

lista, que fa bandera del constitucionalisme, s'ha dedicat a fer vídeos contra l'obligació de saber euskera per a algunes feines. Com si l'espanyol no fos obligatori. No la veuen, la contradicció? No, no la veuen. Perquè l'obligatorietat de l'espanyol, de tan òbvia, se'ls fa invisible.

Vegeu també, del mateix autor, "[Una allau d'incidents lingüístics](#)" (Ara, 11/08/2016)

6 Paraules embuatades

Joana Bonet

La Vanguardia, 21/09/2016

<http://www.lavanguardia.com/opinion/20160921/41458639742/paraules-embuatades.html> [€]

Fa diversos anys, quan va morir el meu avi i em trobava lluny de casa, vaig trucar a la meva filla gran, que tenia vuit anys, i li vaig dir: " Amor, he d'explicar-te una cosa molt trista: l'avi ha mort". El seu plor em va sacsejar com una bufetada de vent calent arrossegant sorra, i sense deixar de plorar, em va retreure: "Mama, almenys podries haver dit 'ha traspassat'". La seva reacció em va semblar pròpia de l'espant lúcid que habita en els nens, i a més d'abraçar la seva tendresa, vaig mesurar la importància de rebaixar les paraules tant per comunicar les bones com les males notícies. Ho anomenen tacte, però és sobretot oïda.

Avui vivim instal·lats en l'era de l'eufemisme, tímids i extraviats davant el mapa de la nova sensibilitat. Avui els transvestits són *trans*; els discapacitats –o esguerrats, i fins i tot deficients no fa tant– s'han alliberat d'aquestes etiquetes tan nefastes i són *persones amb altres capacitats*; als negres als EUA se'ls anomena *afroamericans* i els que procedeixen de l'Àfrica *subsaharians*, perquè l'expressió *de color* ha acabat enrojolant-se a si mateixa.

Explica John McWhorter, professor de Lingüística a la Universitat de Colúmbia, que durant l'administració de George W. Bush el sociòleg George Lakoff va animar els demòcrates a difuminar la negativitat associada a les seves polítiques canviant termes vilipendiats com *impostos*, que podrien passar a ser *quotes d'afiliació*, o *advocats d'ofici*, d'ara endavant *advocats de protecció pública*. En la terminologia oficial, no importa la latitud, han sorgit nous vocables que pretenen esmorteir algun tipus d'incomoditat, fins i tot estètica: als paradisos fiscals la Unió Europea els denomina ara *jurisdiccions no cooperadores*. Al seu recent llibre *–España amenazada–*, el ministre Guindos recupera tota la duresa

del seu sentit *rescat*, que al seu dia va camuflar sota la perífrasi “préstec en condicions molt favorables”.

Ja fa molt que els captaires, després vagabunds, es van convertir en *sensesostre*, i el soroll infernal va donar lloc a la *contaminació acústica*, tot sigui per embellir la realitat i esmorteir-ne l'impacte. Però els eufemismes sempre van acompanyats d'un peatge cínic i paternalista, i així parlar de famílies *desestructurades* oculta l'abisme de la marginalitat, o denominar una dona *curvy* tracta de difuminar les seves corbes sense necessitat de dietes ni liposuccions. És cert que estenen un pont necessari –i fins i tot saludable– entre llenguatge i opinió, mostrant que civilitzades que són les nostres societats. Però aquests dies he llegit que Angela Merkel i François Hollande creuen que “Europa travessa una crisi existencial”, una fórmula molt més literària que la d'admetre la paraula *fracàs*.

Un altre eufemisme: el dels punts suspensius, a [“Què ha dit, el president filipí”](#), de Magí Camps (*La Vanguardia*, 12/09/2016)

7 Incisions i altres mots tallants

Antoni Lluï Martí

Prentint el demble a les paraules. Defensa de la llengua, etimologia, història, curiositats (Palma: Documenta Balear, 2009)

El verb llatí *caedere*, ‘tallar’, ha produït diversos mots en la nostra llengua i en moltes altres de les europees, normalment cultismes, a partir de la seva rel *cis*, que apareix en el participi *cisus* ‘tallat’. Per exemple *incisió* ‘tall efectuat en’, tecnicisme molt usat en cirurgia. I un llenguatge *incisiu* és aquell que penetra en la ment del qui escolta com a través d'un tall. També es veu aquesta arrel al mot *incís*, que vol dir ‘aficat a través d'un tall’, i s'usa referit al tall fet en un discurs per aficar-hi alguna explicació o concepte.

En molts altres termes la rel *cis* amb l'accepció de ‘tall’ no hi és tan aparent com en els que hem vist fins ara, però si ens hi fixam l'hi notarem perfectament. *Concisió* expressa la idea de tallar tot el que sobra o no és essencial en un discurs; *precisió*, la de tallar en el punt exacte; la *circumcisió*, la de tallar al voltant; la *decisió*, la de tallar tot el que no és necessari per veure clar un assumpte. De la mateixa procedència són, naturalment, *concís*, *decidir*, *precisar*, *precisament*, *circumcidat*, *circumcís*, etc.

Un mot germà d'aqueixos que ha resultat polèmic en la nostra llengua, és *precís*, agafat del llatí *praecisus* que significava 'tallat, retallat', i també 'abreujat', sobretot en la locució *esser precís*, que en castellà significa 'esser necessari', però que en la nostra llengua, parlant com cal, vol dir que 'té precisió' i *precís* és 'exactament determinat, no equívoc'. Segons els puristes, dir *és precís* per 'és necessari' o 'cal', és, en bon català, inadmissible, i l'eminentíssim lingüista Joan Coromines, al seu *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, tom III, pàg. 39, retreia als redactors del *Diccionari català-valencià-balear* la seva tolerància amb aquest castellanisme, que, amb tot, havia estat utilitzat per Mn. Alcover a les *Rondaies* en distintes ocasions. És millor, per tant, que eviteu aquesta expressió, però si per descuit l'usau, tampoc no fareu un pecat gaire gros, i crec que mossèn Alcover us n'absoldria amb una penitència ben petita.

8 Zohra: “Parlar en castellà per educació és un mal vici”

dBalears.cat, 22/09/2016

<http://dbalears.cat/balears/2016/09/22/294196/zohra-parlar-castella-per-educacio-mal-vici.html>

[Històries del català](#) és un recull en vídeo de l'experiència amb el català de nouvinguts a les Balears. Els testimonis expliquen què els ha aportat aprendre aquesta llengua o com ha estat l'acollida a les illes.

Na [Zohra](#), del Marroc, explica que vol tenir l'oportunitat d'expressar-se en català, però sovint es troba amb interlocutors que li parlen en castellà perquè la veuen estrangera. En aquest sentit, Zohra considera que “parlar en castellà per educació és un mal vici, perquè els estrangers tenim la capacitat de demanar que ens parlin en aquesta llengua, o de demanar que ens parlin en català a poc a poc”:



En [Declan](#), d'Escòcia, considera que aprendre idiomes és molt interessant. Ell parla català amb els amics de Mallorca i de Formentera, i en la seva opinió “el més complicat en català són els pronoms febles”:



Na [Rumiko](#), del Japó, explica que “aprendre català m’ha obert moltes possibilitats de conèixer la manera de viure de Mallorca” i que se sent “molt acollida a Sóller”. Na Rumiko és professora de música al Conservatori Superior de les Illes Balears:



Totes les històries del català es poden veure a [historiesdelcatalà.org](http://historiesdelcatala.org).

9 Arbre, casa, terra o la potència dels mots

Joan-Lluís Lluís

Presència, 03/07/2016

Als anys setanta, el cantant francès Léo Ferré escrivia: “Les armes i els mots són la mateixa cosa, maten igual.” Podria semblar que va ser per intentar entendre fins on podia tenir raó, que, fa vint anys, tres psicòlegs de la Universitat de Nova York van realitzar un experiment. Els resultats d’aquest experiment, que John A. Bargh, Mark Chen i Lara Burrows van publicar en un article de títol

evocador –“Automatisme del comportament social”–, mereixen ser meditats. La seva conclusió, que avanço, és que els mots, com a simples mots, poden condicionar-nos no només psicològicament sinó també físicament.

L'experiment consistia en el fet de demanar a dos grups de voluntaris de formar frases a partir d'una llista de paraules. Fàcil. Els voluntaris pensaven que una vegada redactades el nombre de frases demanades, havien acabat l'experiment i, amb l'esperit lleuger, sortien de l'aula. En realitat, però, l'experiment veritable començava al moment exacte en què tancaven, rere seu, la porta de l'aula i es dirigien cap a l'ascensor. Un dels dos grups havia hagut de formar frases a partir de paraules triades a l'atzar mentre que al segon grup s'havien donat paraules que, totes, tenien a veure amb la vellesa: jubilació, gris, savi, solitari, rígid, bingo, etc. Cap d'aquestes paraules, però, no evocava directament la lentitud. I, justament, el cor de l'experiment era de mesurar la velocitat a la qual tots els voluntaris caminaven entre aula i ascensor, és a dir, un passadís de 9,75 metres de llargària. Un dels experimentadors preguntava a cada voluntari, abans que baixessin amb l'ascensor, si pensava que les paraules que havia hagut de manejar havien influït el seu comportament i, en el cent per cent dels casos, la resposta era negativa. Tanmateix, la velocitat mitjana dels voluntaris del segon grup, en contacte amb les paraules lligades a la vellesa, era inferior a la dels voluntaris del primer grup. No gaire, a penes un segon menys, però un segon perturbador i, sembla, significatiu. I en la mesura en què cap paraula no era lligada directament a la lentitud, la conclusió de l'estudi era que es tractava de debò de la influència d'un concepte, el concepte general deduït pel conjunt de les paraules. Al contacte amb un vocabulari que evocava la vellesa, els voluntaris, tots estudiants joves, van integrar un comportament que podríem qualificar d'envellit. Si més no, aquesta és la hipòtesi dels tres psicòlegs. Les paraules, creades pels éssers humans, són com éssers vius que poden condicionar els éssers humans. Les paraules ens murmuren coses a l'orella encara que semblin d'ús controlat i fora de tot perill.

Així doncs, gosaria concloure que quan, per exemple, Salvador Espriu escrivia al poema “Perquè un dia la cançó torni a Sinera”: “Sols queden uns noms: / arbre, casa, terra, / gleva, dona, solc. / Només fràgils mots / de la meva llengua, / arrel i llavor”, ens plantava a la ment, justament, una llavor, i feia que aquestes paraules, quan les llegim, ens penetren, ens exhortin. Ens regalin un marc d'idees i d'imatges que, encara que només de manera infinitesimal, ens canvien. Arbre, casa, terra.

Vegeu també, del mateix autor, els articles “El destí d'una llengua entre Waterloo i Verdun” ([primera part](#) i [segona part](#)), publicats a *VilaWeb* el 10 i el 24 de juliol de 2016

10 Per un debat racional sobre la immersió

Ignacio Martín Blanco

El País, 09/09/2016

http://cat.elpais.com/cat/2016/09/09/opinion/1473403557_569313.html

La immersió lingüística és el paradigma del que els nacionalistes anomenen “línies vermelles”, que a la pràctica significa que es tracta d’un territori vedat al debat racional. La immersió no es toca i no se’n parli més, repeteixen arreu. L’última prova l’hem vista aquests dies amb la reacció apocalíptica dels partits nacionalistes davant la proposta de Ciutadans i el PP d’implantar un model trilingüe (català, castellà i anglès com a llengües vehiculars) a les escoles catalanes.

El nacionalisme lingüístic torna a tocar a sometent per evitar el debat, i jo em dispenso a intentar travessar la línia vermella sense que els guardians de les essències m’intentin abatre acusant-me d’enemic de Catalunya i de la llengua catalana. Ho faig convençut que la immersió lingüística obligatòria ens empobreix com a societat. D’una banda, perquè lesiona el dret dels castellanoparlants a rebre l’ensenyament en la seva llengua materna, oficial a tot Espanya i llengua familiar de la majoria dels catalans. Paradoxalment, aquesta restricció d’un dret reconegut per la UNESCO només ha estat possible dintre dels límits de l’ordenament jurídic espanyol. En contra del que sovint afirmen polítics i tertulians nacionalistes, si Catalunya hagués estat un Estat independent, difícilment s’hauria pogut justificar davant la UE, el Consell d’Europa, l’ONU i la resta de l’entramat institucional internacional un model educatiu que exclou l’ensenyament en la llengua materna de la majoria dels ciutadans.

Durant el franquisme i la transició els nacionalistes denunciaven, amb tota la raó, de “crim” i “tortura” el fet que els nens catalanoparlants no poguessin instruir-se en la seva llengua materna. Ramon Trias Fargas, històric dirigent de CDC, deia al 1978 que l’ensenyament en llengua materna forma part dels Drets Humans i afirmava: “El que nosaltres proposem és precisament l’ensenyament en la llengua materna, ja sigui el català o el castellà, i l’ensenyament obligatori del català i del castellà per a tots els que viuen a Catalunya”. Malauradament, les paraules de Trias Fargas aviat se les va endur el vent assolador de la construcció nacional, i des d’aleshores qualsevol objecció al dogma del nacionalisme lingüístic ha estat i continua essent immediatament titllada d’anticatalana pels guardians de les essències.

És veritat que del que deia Trias Fargas s'infereix un model de segregació dels alumnes per raó de llengua, un model si més no discutible perquè podria afavorir la divisió de Catalunya en dues comunitats lingüístiques i, atès el predicament que té en aquestes latituds –a Catalunya i a tot Espanya– el nacionalisme d'arrel romàntica que parteix de la base que a cada llengua li correspon una nació, aquesta divisió lingüística hauria pogut precipitar la confrontació per la qüestió nacional de manera irreversible. Heus aquí el problema de la rebregada cohesió social.

Els partits nacionalistes sacralitzen l'actual model monolingüe en català en què el castellà queda relegat a només dues hores a la setmana –les de l'assignatura de llengua i literatura castellanès– i ho fan apel·lant a la cohesió social, la qual cosa no deixa de resultar xocant quan la majoria dels catalans té el castellà com a llengua materna. Resulta difícil d'explicar la idea que incrementar l'exigu nombre d'hores de castellà a les aules tindria efectes nocius sobre la cohesió d'una societat en què el castellà és la llengua materna majoritària. Els nacionalistes, com d'habitud, plantegen el debat en termes dramàticament dicotòmics: o immersió lingüística en català o adéu a la cohesió social. No hi ha terme mitjà. O tot en català o tot en castellà, que per alguna cosa els pobles "normals" només en tenen una, de llengua: la llengua pròpia. A Catalunya, el català. La resta són impròpies, tant és el castellà com l'anglès o l'alemany. Val a dir que la idea que el castellà no és llengua pròpia de Catalunya, consagrada a l'Estatut, és tan perversa com ridícula. És tant com dir que l'anglès no és propi dels escocesos o dels gal·lesos; el francès, dels aquitans o dels bretons; i el mateix castellà, dels asturians o dels aragonesos. Només un projecte basat en el nacionalisme lingüístic pot sostenir un disbarat semblant.

La cohesió social és possible amb un model d'immersió en català, però també ho seria amb un model d'immersió en castellà. Ara bé, quina necessitat tenim d'arraconar una de les dues llengües pròpies dels catalans relegant-la en el millor dels casos a la condició de llengua estrangera? Per què els catalans no podem gaudir d'un sistema educatiu en què les nostres dues llengües pròpies, el català i el castellà, tinguin una presència equilibrada? Doncs, precisament, perquè per als partits nacionalistes la presència del castellà a Catalunya, i per tant el bilingüisme, ha estat sempre una anomalia que ha de ser corregida, començant des de l'educació infantil i primària.

L'alternativa a la immersió lingüística no és la segregació per raó de llengua. De fet, no hi ha cap partit amb representació al Parlament de Catalunya que demani res semblant. El PP i Ciutadans proposen un model en què el català i el

castellà –com a llengües pròpies de la majoria dels catalans– i ara també l'anglès tinguin una presència equilibrada, totes tres com a llengües vehiculars. No pretenen ni fer desaparèixer el català, ni perpetrar un genocidi lingüístic ni cap altra de les maldats que els nacionalistes els acostumen a atribuir. Per tant, que se'ls ataqüi pel que pretenen, el trilingüisme a les aules, però no pel que als nacionalistes els agradaria que pretenguessin.

Quina necessitat tenen els partidaris de la immersió de distorsionar la proposta de Ciutadans i el PP? Per què no la critiquen sense desnaturalitzar-la? No deu ser perquè en el fons la consideren d'allò més raonable? Potser perquè coincideix amb el que molts d'ells ofereixen als seus fills? Per quina raó haurien de criminalitzar una proposta que coincideix amb el projecte educatiu de les escoles privades i concertades que molts d'ells escullen per a la seva prole? Doncs bé, en comptes d'admetre que els agrada i que comparteixen la proposta de Ciutadans i el PP i que per això porten els fills a escoles trilingües, aquests defensors de la immersió dels fills dels altres deformen la realitat per presentar la generalització de la seva opció com una amenaça per a la supervivència del català.

En qualsevol cas, el dret dels catalans castellanoparlants a rebre l'ensenyament també en la seva llengua materna no és l'únic argument que posa en dubte la idoneïtat de la immersió obligatòria en català. També s'ha de tenir en compte el dret dels catalans catalanoparlants a rebre un ensenyament apreciable del castellà, i és evident que això difícilment s'aconseguirà exclouent el castellà com a llengua docent. De la mateixa manera que els catalans castellanoparlants tenen dret a aprendre un català digne, els catalanoparlants tenen dret a aprendre un castellà que vagi més enllà del llenguatge col·loquial, i sovint descuidat, que escolten al carrer i a través dels mitjans de comunicació. I alguna cosa semblant es pot dir de l'ensenyament de l'anglès. Fóra bo que els nostres polítics no defugissin el debat i deixessin d'intentar desacreditar qualsevol crítica a la política lingüística de la Generalitat tractant-la d'anticatalana. Tant de bo fos possible el debat racional sobre la immersió.

Vegeu també [“Gaspatxo de bilingüisme”](#) i [“Castellà llengua oficial? Sens dubte”](#), de Rudolf Ortega (*El País*, 11/09/2016 i 18/09/2016).

11 Josep Ferrer: “La figura de Coromines és irrepètible”

Entrevista de **Griselda Oliver i Alabau**

Núvol, 31/08/2016

La versió que reproduïm aquí és un resum de l'entrevista; [consulteu-la completa aquí](#).

“Coromines era un home excepcional, per la gran quantitat de coneixements lingüístics que ell sol va assegurar: és una figura irrepètible. Jo admiro la seva obra i el seu contingut, i penso que un dels seus grans atractius és que sap explicar matèries molt complicades amb una gran senzillesa”, destaca el filòleg Josep Ferrer, que acaba d'editar el *Diccionari etimològic manual de la llengua catalana* (Fundació Pere Coromines / Ara Llibres), una versió sintetitzada del gran DECat.

Per què Coromines va decidir emprendre la tasca d'elaborar el gran *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*?

En el moment en què Coromines es va posar a treballar per publicar els deu volums del DECat, cap als anys seixanta, Max Cahner va plantejar-li la idea de fer-ne un volum. Coromines, però, considerava que, abans de fer un diccionari abreujat, se n'havia de fer un de complet. Aleshores Cahner, des de Curial, va tornar a proposar-li, durant la dècada dels setanta, de fer aquest gran diccionari i Coromines va acceptar-ho: el primer volum va sortir el Sant Jordi del 1980. Va ser una gran sort que decidís fer primer el DECat perquè, si s'hagués fet el diccionari abreujat, segurament no s'hauria fet el gran Diccionari etimològic i complementari.

Així, doncs, havia de ser Coromines qui fes el diccionari abreujat?

Sí, però quan va acabar els deu volums del DECat, Coromines es va bolcar de ple en l'*Onomasticon Cataloniae*, de topònims, que va començar a redactar als anys setanta i hi va dedicar intensament els últims anys de la seva vida —encara que ell només els va redactar, no els va veure publicats—, a casa seva, a Pineda de Mar. Des de la Fundació Pere Coromines, vam elaborar els índexs del DECat i, el 2013, a través d'una iniciativa amb Ara Llibres, vam decidir fer un diccionari en tres volums. I, finalment, vam decidir fer un diccionari abreujat en un sol volum, i que s'ha publicat aquest any.

Quina experiència us va aportar editar el diccionari essencial en tres volums?

Juntament amb la que vam agafar quan vam elaborar els índexs del DECat, ens va servir per prevenir problemes en el procés d'edició. D'altra banda, en

aquest diccionari manual, hem regularitzat les abreviatures i hem simplificat algunes entrades per donar la informació bàsica, si l'original era massa extensa. La idea és, bàsicament, que la persona que obri el diccionari llegeixi Coromines i pugui apreciar-ne l'estil d'escriptura tan poderós, així com endinsar-se en els continguts brutals d'aquesta obra. No és, doncs, un diccionari especialitzat com ho és el DECat, i per aquest motiu no el vol substituir, sinó que vol convidar els lectors que hi estiguin interessats a ampliar els coneixements.

De quins textos va partir Coromines per elaborar el DECat?

Va fer un buidatge dels diccionaris en llengua catalana i de textos literaris en llengua catalana, així com de fonts no literàries, com, per exemple, documentació notarial. De cada llibre, en subratllava les paraules que li cridaven l'atenció i les apuntava referenciades en unes fitxetes, que ell anomenava *cèdules*. D'aquests cedularis n'hi deu haver un milió, i els tenim guardats a la Fundació, juntament amb les llibretes de camp on anotava les observacions a les enquestes que va fer al llarg de tots els territoris de parla catalana per elaborar l'*Onomasticon Cataloniae*. Amb aquesta documentació tenim una foto d'un moment de la llengua irreplicable, perquè en aquells moments —un temps que era industrial però que hi havia molta gent que vivia al camp— encara hi havia zones completament monolingües.

Quines característiques té cada entrada?

Tota la informació l'hem extreta de Coromines, si bé en algun cas he redactat altre cop l'entrada per simplificar-la o reduir-la, si era gaire extensa. L'estructura de les entrades s'ha mantingut, ja que la intenció era que respirés el tarannà de Coromines, i que fos una eina divulgativa, de consulta puntual, rigorosa i objectiva. Per tant, qui utilitzi aquest diccionari hi trobarà, en primer lloc, un petit resum de la paraula, amb la informació etimològica i la primera documentació, si hi consta al DECat. He fet, sobretot, feina d'editor, ja que el mèrit és de Coromines, pel que fa als continguts: jo sóc el seu manobre i ell és l'arquitecte.

De quantes entrades consta el *Manual*?

Hem imaginat un diccionari que fos pràctic per a qualsevol parlant de llengua. Hi ha, per tant, unes 20.000-25.000 entrades, que representa que és el cabal lèxic d'una persona culta normal. El Coromines conté 10.000 pàgines a doble columna, així que les paraules obsoletes o en desús no les hi hem inclòs. La idea és que en aquest diccionari hi hagi les paraules que qualsevol persona a la seva vida quotidiana fa servir, i em sembla que ho hem aconseguit.

Quina informació ens dóna l'etimologia?

L'etimologia ens permet fer un viatge apassionant no només per Europa, sinó per tot el món, i ens dóna les claus per poder entendre quin era el funcionament d'aquells pobles, dels quals amb prou feines tenim documentació escrita, sinó epigràfica o de textos indirectes. El català és una llengua romànica i molts dels termes que s'apleguen al diccionari provenen del llatí, però també hi ha un percentatge important de termes provinents del grec (molts, a través del llatí), de l'àrab o d'altres llengües prellatines, així com de l'anglès, o el francès, etc. Tanmateix, sense documentació hi ha termes dels quals no es pot saber l'etimologia.

Quins són els reptes de futur de la Fundació Pere Coromines?

Creiem que el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* així com l'*Onomasticon Cataloniae*, el diccionari de topònims de Coromines, haurien de bolcar-se a la xarxa i poder-se consultar en línia. Aquest és un projecte que fa temps que tenim al cap, però que la fundació tota sola no pot desenvolupar. Necessitem la complicitat i l'ajut d'institucions, tant públiques com privades, i hi estem treballant perquè, a la llarga, si un diccionari no és a la xarxa acaba oblidant-se.

[Llegiu l'entrevista completa al Núvol](#)

REMINISCÈNCIES

12 Una llengua de rics i de pobres

Josep Piera (Beniopa, la Safor 1947)

Encetem amb aquest text una secció de l'InfoMigjorn molt oberta, dedicada a apunts memorialístics relacionats amb la llengua. No cal dir que esteu convidats a fer propostes per anar publicant altres textos en aquesta línia, com també a contribuir-hi amb les vostres pròpies [reminiscències](#) lingüístiques escrivint-nos a infomigjorn@migjorn.cat

Infantes, és a dir, Villanueva de los Infantes. Aquesta població manxega va ser l'escenari hivernal per excel·lència durant la més dura postguerra. A Infantes vaig sentir parlar castellà per primera vegada, de manera natural, entre la gent del carrer. Devia tindre uns tres anys. A Beniopa parlàvem valencià tots; o, per

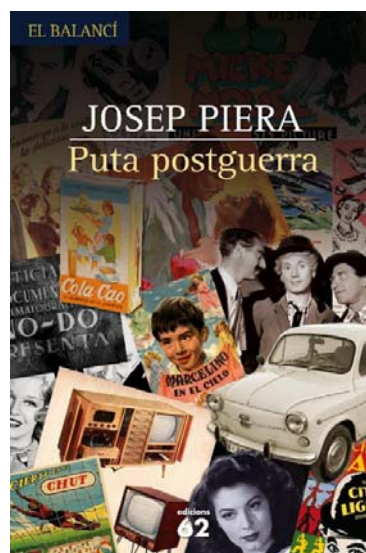
a ser justos, tots tret de l'alguztir, que era andalús. Amb la família, al carrer, amb la gent, a les botigues, al metge, a la farmàcia, als bars... Arreu. Mentre a Beniopa, doncs, el castellà era la llengua de l'alguztir, de la ràdio, d'algun que altre foraster uniformat i dels rectors quan sermonejaven a la trona –coses prestigioses, misterioses, si no incomprensibles, o simplement poderoses–, a Infantes era la manera normal i corrent de parlar.

A casa parlàvem valencià, naturalment. La llengua de llegir i d'escriure, però, era el castellà, ja que ningú no sabia fer-ho d'una altra manera ni s'entenia que es pogués fer amb cap altra llengua ni res de paregut. El valencià era oralitat pura. I escriure significava escriure en castellà. El castellà era la llengua de la gent lletrada, com metges i advocats, i la de la policia, com el llatí ho era dels capellans a l'altar i de les lletanies que resava la gent. A Infantes no passava el mateix. A Infantes, els lletrats i els pastors parlaven castellà. El castellà se'm va fer una llengua col·loquial, alhora que una llengua de rics i de pobres, i a Infantes vaig aprendre a pronunciar perfectament aquesta llengua poderosa, excepció feta de les erres i de les jotes, que em costaven de dir. A Infantes vaig aprendre que *taula* i *mesa*, *menjar* i *comer*, *cadira* i *silla*, *got* i *vaso*, *sabates* i *zapatots* eren maneres diferents d'anomenar les mateixes coses. El pare, com que venia de tant en tant a Infantes i marxava al cap de poc, no parlava castellà. Mon pare el sabia, el castellà, però l'usava quan l'usava, i li quedava artificiós; no el parlava si no era necessari. I, de necessari, el que se'n diu «ser necessari de veritat», on només s'exigia parlar castellà, fins i tot amb mala llet, era davant de les finestretes oficials o dels tricorns. Enlloc més. A casa, al carrer, a les botigues, al metge, entre la gent, es parlava com s'havia parlat sempre. I prou.

Infantes va ser la primera escola de castellà. Aquells pocs hiverns em feren sentir la llengua castellana pròxima, però com d'uns altres; una llengua forastera, necessària i útil; una llengua que calia conèixer “per a ser algú el dia de demà”. El valencià, llavors, era una simple parla, tinguda per natural per la majoria i com una vulgaritat a extingir per uns pocs poderosos. Feia segles que els senyors, el clero, les autoritats no l'usaven com a llengua de saber i de poder. El valencià era la parla del carrer i de casa només, o com a màxim. I a escola ens educaven a fomentar-ne vilment l'abandó o el menyspreu. Vull dir que, a la meua manera un poc tèrbola, vaig començar a fer-me una idea de viure en una realitat doble: la de prop i la de lluny. Això sí, sense cap mala consciència, o amb tota la innocència del món. Si escric en la pròpia llengua, conscient de la tradició d'oblits i de desmemòries que em precedeix, serà a causa d'un fenomen social, i personal, sobre el qual parlaré quan pertoque. Ara bé, la llengua amb què escric la poe de la parla saludable que vaig aprendre als carrers i les

cases de la infantesa a la Safor. Una llengua *vernàcula*, que deien, rebutjable en tant que llengua de vençuts. Una llengua viva, tanmateix; viva de passat i viva de present. La tradició històrica i cultural que el valencià comportava, però, els escolars del franquisme la ignoràvem.

Josep Piera, *Putà postguerra* (Barcelona: Edicions 62, 2007)



13 Enllaços i convocatòries

- ▶ [Acte d'investidura del lingüista Joan Veny i Clar](#) com a doctor honoris causa de la Universitat de les Illes Balears. **Dilluns 10 d'octubre de 2016 a les 12 del migdia** a la sala d'actes de Son Lledó (campus universitari de la UIB, Palma).
- ▶ **Curs de preparació per al certificat oficial de català del nivell superior (C2)** organitzat per la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC). Del 25 d'octubre de 2016 a l'11 de febrer de 2017. [Informació i inscripcions](#)
- ▶ ["L'AVL concedeix la Medalla de la institució al filòleg Germà Colón"](#) (*El Punt Avui*, 15/09/2016)
- ▶ ["Ximo Puig: 'El valencià també és una llengua espanyola'"](#) (*La Veu del País Valencià*, 27/09/2016)
- ▶ Pau Vidal, ["Les atxes són mudes"](#) (*VilaWeb*, 13/09/2016)
- ▶ Empar Moliner, ["Immersion lingüística amb apnea"](#) (*Ara*, 27/07/2016)
- ▶ Maria Cucurull, ["He vist, he après i he rebut"](#) (*El Periòdic d'Andorra*, 18/08/2016)
- ▶ Jaume Corbera, ["Còrsega, un tresor extraordinari \(1\)"](#) i ["Còrsega, un tresor extraordinari \(i 2\)"](#) (*Indirecte!cat*, 11/09/2016)